

SPECIJALNE KNJIŽNICE DANAŠNJICE – TREBAMO LI (R)EVOLUCIJU?

Bojan Macan

Inštitut Ruđer Bošković, Zagreb, Hrvatska
e-pošta: bojan.macan@irb.hr

Primjena informacijskih tehnologija u znanstvenoj komunikaciji i knjižnicama znatno je ubrzala protok znanstvenih informacija te olakšala njihovu dostupnost široj zajednici. Samim time, informacijske su tehnologije preobrazile i knjižnice u virtualne riznice znanja te umanjile ulogu i korištenost njihovih fizičkih prostora i građe. Tako je djelomično smanjena i vidljivost knjižnice te percepcija njezine važnosti za zajednicu pa je u proteklim desetljećima velik broj knjižnica, od čega dobar dio specijalnih, zatvoren. No, i onim knjižnicama koje su opstale prijete mnoge opasnosti. Da bi opstale, knjižnice se moraju brže prilagođavati, iskorištavati nove tehnologije kao svoju prednost i mogućnost učvršćavanja pozicije unutar zajednice u kojoj djeluju. Potrebno je proaktivno nuditi nove usluge i servise, a trenutno se izdvaja nekoliko važnijih i atraktivnijih područja na kojima je to moguće postići.

Osiguravanje pristupa znanstvenim informacijama i nadalje ostaje jedan od osnovnih zadataka knjižnica, no fokus se mora pomaknuti od kupovine, pretplate i obrade knjižnične građe na olakšavanje pronalazanja, pristupa i korištenja informacija. Današnja proizvodnja znanstvenih informacija daleko nadilazi mogućnosti bilo koje knjižnice da je nadzire pa se tako knjižnice moraju usmjeriti prema izgradnji i implementaciji infrastrukture koja će olakšati pronalazak i pristup takvim informacijama. Korisnik od knjižnice više ne očekuje pristup/posudbu knjižnične građe koju knjižnica ima u svojem fondu, već pronalazanje relevantne znanstve-

ne informacije neovisno o njezinoj lokaciji te pristup istoj i/ili mogućnost njezine brze nabavke. Da bi se to postiglo, potrebna je globalna suradnja knjižnica na izgradnji odgovarajuće kompatibilne infrastrukture, ali i suradnja u razmjeni informacija putem usluga kao što su međuknjižnična posudba. Korisnicima današnjih knjižnica potrebna je prava informacija i to odmah, uz što je moguće manju potrebu njihovog angažmana pa je stoga nužno da knjižnice povežu sve svoje servise i automatiziraju razne postupke (npr. automatsko naručivanje građe putem sustava za međuknjižničnu posudbu izravno s mrežnih stranica izdavača).

Osim spomenute infrastrukture, velika je uloga (i prilika) knjižnica u uspostavi i održavanju institucijskih repozitorija za pohranu znanstvenih publikacija, ali i znanstvenoistraživačkih podataka. Otvoreni pristup znanstvenim informacijama je inicijativa koja zauzima sve važnije mjesto u znanstvenoj zajednici, a sasvim je prirodno da knjižnice u tom procesu preuzmu vodeću ulogu u osiguravanju infrastrukture, organizaciji prikupljanja građe, diseminaciji informacija o samoj inicijativi, kao i edukaciji svih sudionika. Edukacija korisnika je jedan od ključeva opstanka knjižnica i podizanja njihovog ugleda. Knjižničari posjeduju specifična znanja koja mogu biti korisna znanstvenicima, pa je važno osmisliti teme i načine edukacije pri čemu bi poseban naglasak trebao biti na edukaciji uživo. Na taj način se knjižničari bolje povezuju sa svojim korisnicima i razbijaju barijeru otuđenja koje je u današnjem vremenu veliki problem. Snažniji angažman knjižnica u inicijativi otvorenog pristupa je ujedno i prilika knjižnicama da preuzmu važnu ulogu i u izdavaštvu institucije. Nemoguće je predvidjeti u kojem će se smjeru razvijati znanstvena komunikacija, no ukoliko važnost institucijskih repozitorija nastavi rasti, oni bi mogli postati platforma objavljivanja znanstvenih informacija i preuzeti tu ulogu od današnjih izdavača.

Na temelju institucijskih repozitorija i oko njih se sve češće izgrađuju i sustavi informacija o znanstvenoj djelatnosti putem kojih se prati cjelokupan znanstveni rad neke ustanove/pojedinca. Uključivanje knjižnica u takve procese i/ili njihovo pokretanje od strane knjižnica su veliki zalog za sigurniju budućnost knjižnica. Bibliometrija je također jedno od

vrlo važnih područja gdje knjižnice mogu pružati usluge poput izdavanja potvrda o objavljenim radovima, radovima indeksiranim u pojedinim bazama podataka, njihovoj citiranosti, raznim bibliometrijskim pokazateljima, izrade raznih analiza za potrebe ustanova i sl. Takve su aktivnosti pojedinih knjižnica postale vrlo tražene usluge kojima su se knjižnice revitalizirale u očima korisnika te dobile na značaju i prepoznatljivosti.

Jedan od najjačih argumenata koji knjižnica može imati, a koje uprave najlakše mogu razumijeti jest privlačenje financijskih sredstava na instituciju. Stoga je dobivanje projekata jedan od najboljih načina za provođenje dijela svih prethodno spomenutih aktivnosti koji će osim uz financijsku injekciju potrebnu za provođenje jednog dijela aktivnosti sasvim sigurno dobro izgledati i u očima uprava matičnih institucija.

Unatoč posvemašnjoj orijentaciji na digitalne informacije, knjižnica kao mjesto nije izgubila svoj značaj te je i dalje potrebna kao centralna točka života na instituciji. No, potrebno je napraviti pomak u percepciji knjižnice kao mjesta za studijski rad u tišini prema knjižnici kao centru života na instituciji, mjestu gdje se znanstvenici susreću, razmjenjuju informacije, educiraju i sl.